

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یازدهم، شماره اول (پیاپی ۳۹)، بهار ۱۴۰۱

شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

صفحات ۸۶-۶۷ مقاله پژوهشی

زیست‌پذیری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر رشت^۱

مریم علینقی‌پور؛ دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.
عیسی پوررمضان*؛ استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.
نصراله مولایی هاشجین؛ استاد گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۰/۲۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۷/۱۴

چکیده

مفهوم زیست‌پذیری پیچیده و شامل جنبه‌های مختلف زندگی است که در مکان‌های مختلف تعاریف نسبتاً مشابهی دارد. به طور کلی می‌توان گفت تمامی مولفه‌هایی که زمینه‌ساز ایجاد سکونتگاهی با کیفیت هستند میزان زیست‌پذیری و سطح رضایت ساکنان روستایی را افزایش می‌دهند. این مولفه‌ها در ابعاد مختلف محیطی-اکولوژیکی، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، نهادی-مدیریتی و کالبدی ظاهر می‌شوند. از میان این ابعاد، علی‌رغم این واقعیت که بعد اقتصادی تنها عامل موثر بر زیست‌پذیری نیست به طرز قابل توجهی در درک این مفهوم برای ساکنان موثر است. به همین دلیل در پژوهش حاضر به شناسایی و تحلیل زیست‌پذیری اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر رشت (۳۷ روستا) با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی پرداخته شده است. پس از مطالعات اسنادی، به کمک روستاییان و مدیران روستایی چهار شاخص اقتصادی شامل اشتغال و درآمد، هزینه‌های خانوار، ارزش زمین و مسکن و گردشگری در محدوده مورد مطالعه شناسایی و به کمک شاخص‌ها نمرات زیست‌پذیری محاسبه شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد روستای پیرکلاچای بالاترین و روستای ورازگاه پایین‌ترین نمره زیست‌پذیری اقتصادی و شاخص ارزش زمین و مسکن (۹/۰۰) موثرترین و شاخص گردشگری (۱/۲) کم‌اثرترین شاخص‌ها بر زیست‌پذیری اقتصادی هستند. همچنین از آزمون T تک نمونه برای اثبات معناداری و قابلیت تعمیم نتایج پژوهش و تحلیل رگرسیون جهت نشان دادن تاثیر بعد اقتصادی بر زیست‌پذیری استفاده شده که نتایج حاکی از تاثیر اندک بعد اقتصادی بر زیست‌پذیری در محدوده مورد مطالعه است که البته با فراهم نمودن زمینه‌ای در جهت اشتغال و همچنین تمرکز بر جذب گردشگر با توجه به پتانسیل‌های موجود می‌توان امید داشت با تقویت زیست‌پذیری اقتصادی، سطح زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه افزایش یابد.

واژگان کلیدی: زیست‌پذیری، شاخص‌های اقتصادی، سکونتگاه‌های روستایی، کلانشهر رشت.

۱. مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری با عنوان "تبیین زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر رشت" می‌باشد.

*purramzan@iaurasht.ac.ir

(۱) مقدمه

زیست‌پذیری به معنای توان و قابلیت یک مکان برای تامین نیازهای زیستی ساکنان اعم از مادی و غیر مادی در جهت ارتقاء کیفیت زندگی و ایجاد بستری مناسب برای شکوفایی توانمندی‌های ساکنین است. زیست‌پذیری دارای تعاریف متعددی است که از مکانی به مکان دیگر تغییر می‌نماید (Southworth, 2011: 345). اصطلاح زیست‌پذیری اشاره به درجه تامین ملزومات یک جامعه بر مبنای نیازها و ظرفیت‌های افراد آن جامعه دارد (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۹) و زیست‌پذیری شهروندان در یک منطقه به توانایی آن‌ها جهت دسترسی به زیر ساخت‌ها، غذا، هوای پاک، مسکن ارزان قیمت، اشتغال معنی دار، فضای سبز و پارک‌ها گره خورده است (Timmer and Seymoar, 2005: 2). می‌توان گفت یک مکان زیست‌پذیر سکونتگاهی است که قابلیت دستیابی به عوامل مذکور را داشته و زمینه ساز رسیدن به پایداری (حفظ کیفیت زندگی برای آیندگان) باشد (Perogordo Madrid, 2007: 40). همچنین زیست‌پذیری به چشم‌انداز هنجاری جهت رسیدن به زندگی لذت بخش اشاره دارد که در آن دولت و مشارکت مردم نیز نقش دارند (B.Hankins & M. Powers, 2009: 848). هدف این چشم‌انداز تغییر مسیر جاری و حرکت به سوی برنامه‌ای جدید برای آینده است که این روش جدید و نوآورانه ما را در رسیدن به آینده‌ای مطلوب یاری می‌نماید (Mc Cormick et al, 2017: 1). به طور کلی زیست‌پذیری به زیر مجموعه‌ای از نتایج پایداری که به طور مستقیم بر زندگی مردم تاثیر می‌گذارد اشاره دارد مانند دسترسی به مشاغل و فرصت‌های اقتصادی (Faiz et al, 2012: 4). با مروری بر ادبیات پژوهش، پس از درک مفهوم زیست‌پذیری و سکونتگاه زیست‌پذیر مشخص می‌شود زیست‌پذیری شامل پنج بعد محیطی- اکولوژیکی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، نهادی- مدیریتی و کالبدی می‌باشد. که در میان آن‌ها اهمیت بحث اقتصاد بر کسی پوشیده نیست و این مبحث در تمامی مسائل روز دنیا مانند پایداری و کیفیت زندگی به عنوان عامل موثر در نظر گرفته شده است (van Kampb et al, 2003: 11) و همچنین می‌توان ادعا نمود اهمیت و ضرورت زیست‌پذیری اقتصادی چنان است که در تمامی شاخص‌های زیست‌پذیری استاندارد جهان آورده شده است. به عنوان نمونه وانگ شاخص زیست‌پذیری در روستاها را به پنج گروه تقسیم نموده که اطلاعات مربوط به درآمد، میزان پس انداز و ... را در شاخص اول بررسی می‌نماید (Wang, 2010: 456). همچنین دولت استرالیا توان مالی (Australian Government, 2012:203)، شرکت مرسر محیط اقتصادی و مسکن (Mercer company, 2017: paper)، سازمان همکاری اقتصاد و توسعه مسکن، درآمد و مشاغل (Randhawa and Kumar, 2017: 282)، شاخص کیفیت زندگی رفاه اقتصادی (Hasan, 2007: 3)، شاخص معیار جهانی زیست‌پذیر جهانی طراوت و رقابت اقتصادی (Khee et al., 2014: 179)، برنامه شاخص‌های شهری جهان سکونتگاه‌های سازمان ملل متحد شاخص مسائل اقتصادی و نیروی کار (Hasan, 2007: 8) را به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی مورد بررسی قرار داده‌اند. روستاهای پیرامون کلانشهر رشت نیز همچون روستاهای دیگر کشور با مشکلاتی در زمینه های مختلف مواجه هستند که مسائل اقتصادی در بین آنها برای ساکنان قابل درک تر است به عبارتی دیگر اگر مکانی از لحاظ اقتصادی ارتقاء یابد برای سکونت مناسب تر است. با علم به این موضوع و با تاکید بر

این مهم که مساله اقتصادی یکی از مسائل مهم در برنامه ریزی روستایی است و بالا رفتن سطح آن سبب ایجاد رضایت و رفاه در جامعه، بالا بردن انگیزه ساکنان جهت ماندن در محیط روستا و جلوگیری از مهاجرت روستاییان بالاخص جوانان می شود، بررسی بعد اقتصادی زیست پذیری بسیار اهمیت دارد. به کمک بررسی این موضوع می توان برنامه ریزی مناسب تری در محیط روستا جهت رسیدن به کیفیت مطلوب زندگی انجام داد. هدف از پژوهش حاضر تحلیل زیست پذیری اقتصادی سکونتگاه های روستایی پیرامون کلانشهر رشت می باشد به همین منظور به شناسایی شاخص های اقتصادی موثر در زیست پذیری و ارزیابی آن ها در راستای پاسخ به این سئوال ها که شاخص های اقتصادی موثر بر زیست پذیری کدامند؟ و در میان روستاهای مورد مطالعه زیست پذیرترین روستا از لحاظ اقتصادی کدام است؟

۲) مبانی نظری

مفهوم زیست پذیری ارزش فراتر از یک شاخص سریع و ساده کیفیت مقصد (برای مردم و سرمایه) را داراست به همین دلیل باید به طور مداوم درک و نظارت شود تا تنها در یک دوره کوتاه مدت بیان و حفظ نگردد (1: Victorian competition and efficiency commission, 2008). به همین خاطر برنامه ریزان اغلب انواع اسناد برنامه ریزی را مرور می کنند و مجموعه ای از اصول زیست پذیری را ارائه می دهند و شاخص های مربوطه را تعریف می کنند (Cao, 2016: 68). افزایش عادلانه مسکن ارزان قیمت و بهبود اقتصاد رقابت پذیر از اصول عملیاتی زیست پذیری به عنوان اولین گام در برنامه ریزی منطقه ای است (Gough, 2015: 152). محققان معتقدند یک جامعه زیست پذیر جامعه ای است که مسکن راحت و مقرون به صرفه، خدمات و حمایت های اجتماعی، گزینه های حمل و نقل کافی را فراهم و در کل استقلال شخصی و تعامل ساکنان در زندگی مدنی و اجتماعی را تسهیل می نماید (2: Kochera, Kihl et al, 2005). داگلاس نیز چهار سنگ بنای (1) لذت بردن فرصت های زندگی از طریق سرمایه گذاری مستقیم در استعداد و رفاه، (2) دسترسی به کار معنی دار و فرصت های معیشتی، (3) داشتن یک محیط امن و پاک، (4) ایجاد حکومت خوب را برای رسیدن به جامعه زیست پذیر بیان می نماید (Tilaki et al, 2014: 126). به طور کلی می توان گفت سکونتگاه زیست پذیر، سکونتگاهی است که در آن نیازهای ساکنان در اولویت اول قرار گیرد و دارای یک محیط خوشایند، یک جامعه بالغ با منابع عمومی غنی مانند فرهنگ، سیستم حمل و نقل، سیستم پزشکی و توسعه خوب اقتصادی باشد (Song, 2011: 1). لنارد معتقد است یک سکونتگاه زیست پذیری باید بسیاری از جنبه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را تامین کنند. اگرچه در انجام این کار به دلیل گرایش به سمت مدرن شدن، یک یا دو جنبه بیشتر مورد توجه قرار گیرد اما جنبه های دیگر نباید قربانی گردد (Lennard, 1997: 16). پس از شناخت مفهوم زیست پذیری و سکونتگاه زیست پذیر به بررسی رویکردهای زیست پذیری پرداخته و مشخص می شود رویکرد زیست پذیری به طور کلی مفهومی پیچیده و نسبی است. پیچیده از آن رو که عوامل متعددی در بهبود شرایط زندگی فرد و جامعه دخیل هستند و نسبی از آن جهت که اصول و مشخصه هایی که در یک جامعه به عنوان شرایط مطلوب در نظر گرفته می شود در جامعه و مکانی دیگر متفاوت

تعبیری می‌شوند (عیسی‌لو و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۹). با توجه به اینکه مفهوم زیست‌پذیری نقاط مشترکی با مفاهیمی چون پایداری و توسعه دارد، می‌توان با رویکردهای متفاوت و متنوعی به آن نگریست و آن را ارزیابی کرد مانند خواستگاه نظری زیست‌پذیری، رویکرد تجربی به زیست‌پذیری، پایداری، توسعه پایدار انسانی، توسعه همه‌جانبه (یکپارچه) روستایی، روابط شهر و روستا، رفتارگرایی، رویکرد ادراکات فردی و مطالعات بهزیستی ذهنی، رویکرد کیفیت زندگی که البته هیچکدام به طور مستقیم در زمینه زیست‌پذیری اقتصادی آورده نشده است ولی به ضمنی آن را در بر می‌گیرد. علاوه بر مکاتب و نظریه‌های مذکور می‌توان از تجربیات محققان نیز استفاده نمود.

از دیدگاه ویلر برنامه‌های زیست‌پذیری که شامل دستیابی به اهداف زیست‌محیطی، اقتصادی و عدالت هستند از طریق هماهنگ‌سازی برنامه‌ها در سطوح مختلف (دولتی، منطقه‌ای، محلی) می‌تواند به ایجاد جوامع پایدار کمک کنند (Wheeler, 2001: 12-14). از دیدگاه کوهیرا و همکاران مفهوم جامعه زیست‌پذیر در طول چند دهه گذشته با طیف وسیعی از تعاریف که دیدگاه‌های متنوعی را نشان می‌دهد، تکامل یافته است. این اصطلاح حداقل به دهه ۱۹۷۰ میلادی برمی‌گردد، زمانیکه گروه‌هایی مانند "شرکاء برای فضای زیست‌پذیر"، از محیط زیست، کیفیت زندگی، فرصت‌های اقتصادی، شغلی و ... استفاده کردند (Kochera et al, 2005: 15). رویکرد اولد نبرگ در زمینه زیست‌پذیری محلی یکی از مهمترین دیدگاه‌ها مطرح شده می‌باشد. وی در سال ۱۹۸۹ در کتاب خود با نام مکانی فوق‌العاده درباره اهمیت مکان‌های غیررسمی جمع‌کننده مردم نوشت و مکان سوم (فضای عمومی) را به عنوان یکی از اجزای مهم زیست‌پذیری در کنار مکان اول (محل زندگی) و مکان دوم (محل کار) معرفی نمود. به اعتقاد وی مکان سوم سطحی از زمین است که افرادی از جامعه انسانی که اغلب هدف خاصی را دنبال نمی‌کنند، بدون آشنایی به مکالمه پرداخته و با یکدیگر ارتباط برقرار می‌نمایند (Oldenburg, 2005: 24-26:32). از دیدگاه رادکلیف مردم در جوامعی که شغل بهتری برای رفع نیازهای خود داشته باشند راضی‌تر هستند همچنین پیش‌بینی می‌نماید سیاست‌های موفق و بکار بردن سنت در جهت تامین نیازها سبب بالا رفتن کیفیت زندگی می‌شود (Radcliff, 2001: 940).

همچنین در زمینه زیست‌پذیری محققان خارجی و داخلی بسیاری تلاش و فعالیت نمودند که نتیجه آن مشخص می‌نماید که بخش اقتصادی زیست‌پذیری بسیار مورد توجه بوده است. براگاد و همکاران (۲۰۰۱) در کتاب خود با عنوان ساخت جامعه‌ای زیست‌پذیر می‌نویسد شیوه‌ای که ما به برنامه‌ریزی و ساخت جامعه خود می‌پردازیم تاثیر عمده‌ای بر کارایی جامعه از لحاظ پول، زمان و منابع دارد. این کارایی یا عدم آن ما را از لحاظ اجتماعی و اقتصادی تحت تاثیر قرار می‌دهد و بر کیفیت محیط زیست تاثیر می‌گذارد (Bragado, 2001: 1-15). ورگونست (۲۰۰۳) در پژوهش خود با عنوان زیست‌پذیری و کاربری اراضی محیطی با استفاده از چالش‌های محلی می‌گوید چارچوب زیست‌پذیری حاصل تعامل پنج عامل ساکنان محلی، زندگی اجتماعی، سطح خدمات، اقتصاد محلی و مکان فیزیکی است (Vergunst, 2003: 1-74). کوهرا و همکاران (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان فراتر از ۵۰/۰۵: یک گزارش بر زیست‌پذیری جوامع می‌نویسند مردم تا زمانیکه نیازهایشان برآورده شود به ندرت درباره زیست‌پذیری صحبت می‌

کنند. علاوه بر نیاز جمعیت، یک سری نگرانی‌ها در مورد موضوعات رشد اقتصادی، پراکندگی، تخصیص منابع کمیاب نیز وجود دارد (Kochera et al, 2005: 4). دانستان (۲۰۰۷) در مقاله خود با عنوان ایجاد یک شاخص زیست پذیری: ارزیابی زیست پذیری محله می‌نویسد زیست پذیری دلیل اصلی تغییر در سطح محله (بررسی در کشور انگلستان) به ویژه تقاضا برای مسکن است و در اغلب مواقع برای آن اهداف عینی و قابل اطمینان وجود ندارد (Dunstan, 2007: 1). فابیش (۲۰۱۰) در پژوهشی به سنجش عملکرد برنامه‌های زیست‌پذیری پنج برنامه منطقه‌ای برای پاسخ به سؤال‌های در زمینه زیست‌پذیری پرداخته است. وی جهت فراهم آوردن چارچوب تجزیه و تحلیل، به بررسی ادبیات مربوط به برنامه‌های زیست‌پذیری و اندازه‌گیری عملکرد آن‌ها پرداخته و به مجموعه‌ای از معیارها از جمله عوامل اقتصادی، موقعیت، امکانات رفاهی، نوع مسکن و ایمنی که مورد توجه ذینفعان است پرداخته است (Fabish, 2010: 3-4). سانگ (۲۰۱۱) به مطالعه شهر زیست‌پذیر در چین با استفاده از مدل معادلات ساختاری پرداخته و می‌نویسد مفهوم زیست‌پذیری به طور طبیعی مطرح شد و زمانیکه مردم در طول توسعه اقتصادی در مورد نیازهای انسانی دلوپس شدند، مورد توجه بیشتری قرار گرفت (Song, 2011: 1). رو و همکاران (۲۰۱۱) در کتابی با عنوان زیست‌پذیری در حمل و نقل شش اصل زیست‌پذیری را به عنوان اصول پایه انتخاب نمودند که شامل گزینه‌های حمل و نقل بیشتر، ارتقاء مسکن متعادل و مقرون به صرفه، افزایش رقابت اقتصادی، پشتیبانی جوامع موجود، سیاست‌های هماهنگ و سرمایه‌گذاری، ارزش دادن به جوامع و محلات می‌باشند (Rue et al, 2011: I-II). پندی و همکاران (۲۰۱۳) در مقاله خود با عنوان درک مفاهیم کیفی زیست‌پذیری می‌نویسند زیست‌پذیری عوامل متعددی را در بر می‌گیرد که به شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محلی و بومی بستگی دارد (U Pandey et al, 2013: 374). شیدل و همکاران (۲۰۱۵) در کتابی با عنوان نقد و بررسی زیست‌پذیری به سنجش زیست‌پذیری روستاهای محدوده گالاهد (کانادا) پرداخته و برای ارزیابی زیست‌پذیری هشت زمینه حکومت پایدار، همکاری منطقه‌ای، ظرفیت عملیاتی و اداری، ثبات اقتصادی، زیرساخت‌ها، خدمات تحویل، انجمن رفاه، مدیریت ریسک را شناسایی نمودند و برای هر زمینه شاخص‌هایی را مشخص نمودند (Scheidl et al, 2015: 4-7). حیدری بیگوند (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان حمل و نقل زیست‌پذیر اظهار می‌دارد محیط زیست‌پذیر محیطی دوستانه، از نظر اقتصادی کارآمد و از نظر اجتماعی سالم است (حیدری بیگوند، ۱۳۸۷: ۵۸). خراسانی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان سنجش و ارزیابی زیست‌پذیری پیرامون شهری به این نتیجه رسیده‌اند از آنجاییکه روستاهای پیرامون شهری سکونتگاه‌هایی هستند که در واقع عرصه‌های شکل‌گیری و رشد و تداوم فرصت‌ها و تهدیدهایی به شمار می‌روند که بر کیفیت زیست و نحوه تامین نیازهای ساکنان تاثیر می‌نهند، ارزیابی زیست‌پذیری در آن‌ها مهم است. در پژوهش آنها ابعاد اقتصادی و اجتماعی زیست‌پذیری روستاها در سطح متوسط و بعد زیست‌محیطی در وضعیت نامطلوب قرار دارد (خراسانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۹). عیسی‌لو و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان انگاره زیست‌پذیری رهیافتی نوین جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی می‌نویسند شاخص‌های اقتصادی تاثیر بسزایی در تعیین میزان زیست‌پذیری در نواحی روستایی دارد. بنابراین رفع چالش‌های اقتصادی اصلی‌ترین عامل

زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی به شمار می‌رود (عیسی‌لو و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۷). جمعه‌پور و طهماسبی تهرانی (۱۳۹۲) در مقاله خود با عنوان تبیین میزان زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در روستاهای پیرامون شهری با بررسی ابعاد سه‌گانه اقتصادی (اشتغال و درآمد، مسکن، حمل و نقل، امکانات زیرساختی و آموزشی)، اجتماعی و زیست‌محیطی اظهار می‌دارند که سطح کیفیت زندگی و زیست‌پذیری در روستاها پایین است و تفاوت معناداری بین این دو در سطح روستاهای مورد مطالعه وجود دارد (جمعه‌پور و طهماسبی تهرانی، ۱۳۹۲: ۴۹). ساسان‌پور و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان قابلیت زیست‌پذیری شهرها در راستای توسعه پایدار معتقدند زیست‌پذیری به طور کلی به سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تقسیم می‌شود که هر کدام شاخص‌های جداگانه‌ای دارند (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۹). خراسانی (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان سنجش زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری از دیدگاه زنان روستایی نشان می‌دهد ابعاد اقتصادی و اجتماعی زیست‌پذیری روستاها در سطح متوسط و بعد زیست‌محیطی در وضعیت نامطلوب قرار دارند (خراسانی، ۱۳۹۳: ۱). رشیدی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله تحلیل فضایی منطقه کلانشهری تبریز با رویکرد زیست‌پذیری اظهار می‌دارند که زیست‌پذیری منطقه کلان‌شهری تبریز در حد متوسط قرار دارد و اختلاف در شاخص اقتصادی بیشتر از سایر شاخص‌هاست (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۵). هنرور صدیقیان (۱۳۹۵) در پژوهش خود با عنوان بررسی چالش‌های توسعه زیست‌پذیری شهری در منطقه یک مشهد می‌نویسد، زیست‌پذیری در معنای اصلی و کلی خود، به مفهوم دست‌یابی به قابلیت زندگی است و دستیابی به زیست‌پذیری از طریق سرزندگی محیطی، پایداری اکولوژیکی، حل معضلات اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی حاصل می‌شود (هنرور صدیقیان، ۱۳۹۵: چکیده).

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۳) روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش شناسی، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز از روش‌های اسنادی و میدانی جمع‌آوری و اطلاعات میدانی مورد نیاز از طریق مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه از سرپرستان خانوار و مدیران روستا صورت پذیرفته است. مولفه‌ها و گویه‌های مورد بررسی از مطالعه پیشینه تحقیق و بررسی‌های میدانی و پس از طی نمودن مراحل بومی سازی شناسایی (جدول ۱) و در قالب یک مدل مفهومی (شکل ۱) و سؤال در پرسش‌نامه‌های روستایی طراحی شده است. ۳۷ سکونتگاه روستایی پیرامون کلانشهر رشت جامعه آماری، ۵۱۶ نفر از سرپرستان خانوار (جدول ۲) و ۳۷ نفر از مدیران روستایی نمونه‌های آماری می‌باشند. تعداد خانوارهای مورد مطالعه با توجه به تعداد خانوار کل محدوده مورد مطالعه و با استفاده از فرمول کوکران برآورد شده و با کمک شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده به جمع‌آوری اطلاعات لازم به کمک ابزار پرسش‌نامه پرداخته شده است. جهت سنجش روایی پرسش‌نامه از تایید خبرگان و متخصصین در زمینه مطالعات روستایی و جهت سنجش پایایی پرسش‌نامه‌ها از روش آلفای کرونباخ با تاکید بر همسانی درونی استفاده شد. جهت سنجش پایایی تعدادی پرسش‌نامه به طور تصادفی و جهت پیش‌آزمون در محدوده مورد مطالعه تکمیل و ضریب پایایی آن (۰/۸۳۷) محاسبه گردید که نشانگر پایایی قابل قبول پرسش‌نامه برای انجام پژوهش است. بنابراین اطلاعات مورد نیاز به کمک ابزار پرسش‌نامه جمع‌آوری و به کمک نرم‌افزار Excel و SPSS ساماندهی شده و در بخش آمار توصیفی مورد استفاده قرار گرفته شده است. جهت بهره‌گیری اطلاعات در آمار استنباطی مراحل شاخص سازی طی شده و نمرات زیست‌پذیری جهت مقایسه و نتیجه‌گیری بدست آمده است. از آزمون T تک نمونه برای اثبات معناداری و قابلیت تعمیم نتایج پژوهش و تحلیل رگرسیون جهت نشان دادن تاثیر بعد اقتصادی بر زیست‌پذیری استفاده شده است و جهت تحلیل بیشتر نتایج روستاهای مورد مطالعه بر اساس نمرات زیست‌پذیری اقتصادی در پنج سطح خیلی مطلوب، مطلوب، مطلوبیت متوسط، نامطلوب و خیلی نامطلوب رتبه بندی شده‌اند.

جدول ۱. مولفه‌ها و متغیرهای مورد بررسی در بعد اقتصادی زیست‌پذیری

مؤلفه	معیار (متغیر)
اشتغال و درآمد	- برخورداری شغل مناسب (در روستا یا شهر مجاور) - تنوع فرصت‌های شغلی موجود در روستا - امنیت شغلی - رضایت شغلی
هزینه‌های خانوار	- میزان رضایت از هزینه‌های خانوار - میزان رضایت از هزینه‌های مسکن
ارزش زمین و مسکن	- ارزش زمین در روستا - رشد بهای زمین
گردشگری	- شمار سالیانه گردشگران - درآمدزایی ناشی از حضور گردشگران

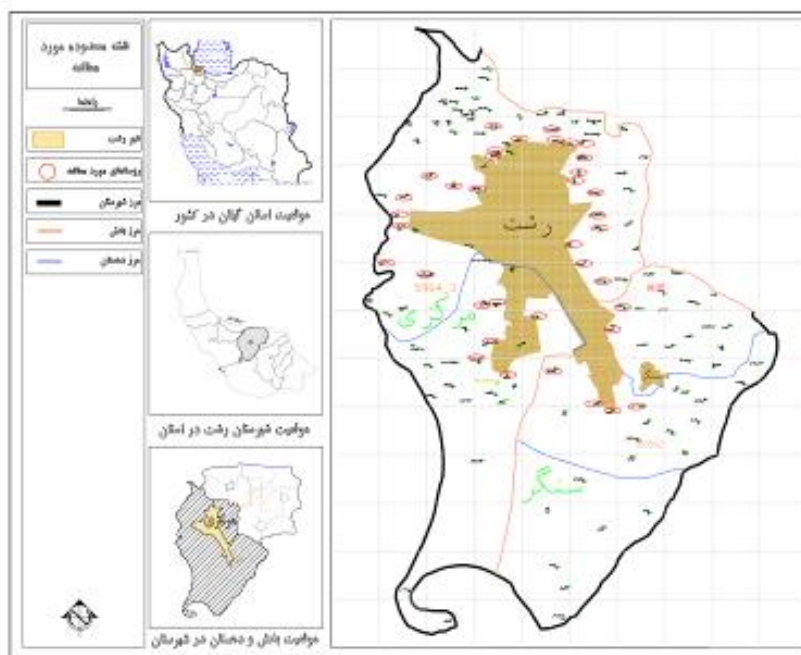
جدول ۲. تعیین حجم نمونه اولیه (بر اساس طبقه بندی تناسبی) و نمونه نهایی

ردیف	روستا	خانوار	نمونه اولیه	نمونه نهایی	ردیف	روستا	خانوار	نمونه اولیه	نمونه نهایی
۱	طالم سه شنبه	۹۰۹	۳۳	۳۴	۲۰	بالاکویخ	۱۳۵	۵	۱۰
۲	دره پشت	۱۳۴	۵	۱۰	۲۱	توجی پایه بست	۶۶	۲	۱۰
۳	فشتام	۸۵	۳	۱۰	۲۲	رکن سرا	۵۶	۲	۱۰
۴	کشل ورزل	۱۰۹	۴	۱۰	۲۳	گرفم	۱۶۶	۶	۱۰
۵	گیل پرده سر	۶۳۶	۲۳	۲۴	۲۴	بیچارینه	۴۷۵	۱۷	۱۸
۶	ورازگاه	۱۷۶	۶	۱۰	۲۵	لچه گوراب	۷۶۷	۲۷	۲۸
۷	رودبرده	۳۶۱	۱۳	۱۴	۲۶	شالکو	۱۳۰	۵	۱۰
۸	پسیخان	۱۵۸	۶	۱۰	۲۷	شکاراسطخ	۱۸۴	۷	۱۰
۹	کلش طالشان	۵۱	۲	۱۰	۲۸	کیژده	۲۷۹	۱۰	۱۰
۱۰	خشت مسجد	۲۹۲	۱۰	۱۰	۲۹	پاچکنار	۵۸۰	۲۱	۲۲
۱۱	کسار	۳۷۵	۱۳	۱۴	۳۰	بیچارپس	۳۸۱	۱۴	۱۵
۱۲	پسویشه	۲۰۱	۷	۱۰	۳۱	پیرکلاچاه	۸۰۳	۲۹	۳۰
۱۳	تازه آباد	۳۴	۱	۱۰	۳۲	کرچوندان	۲۳	۱	۱۰
۱۴	طرازکوه	۲۴۴	۹	۱۰	۳۳	گوراب ورزل	۱۴۰	۵	۱۰
۱۵	سیاه اسطخ	۱۰۸۵	۳۹	۴۰	۳۴	رواجیر	۲۸	۱	۱۰
۱۶	کماکل	۳۲۵	۱۲	۱۳	۳۵	کیسارورزل	۸۳	۳	۱۰
۱۷	پپله دارین	۳۷۳	۱۳	۱۴	۳۶	ویشکا ماتیر	۵۱	۲	۱۰
۱۸	منگوده	۲۷۱	۱۰	۱۰	۳۷	ویشکا ورزل	۶۲	۲	۱۰
۱۹	آلمان	۱۴۱	۵	۱۰	جمع کل			۳۷۱	۵۱۶

منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان

محدوده مورد مطالعه در پژوهش حاضر تمامی سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر رشت-که بین خط محدوده آن‌ها و محدوده شهری سکونتگاه دیگری وجود ندارد- می‌باشند. قرارگیری در پیرامون شهر سبب شده است تا سکونتگاه‌های مورد مطالعه به راحتی به خدمات شهری دسترسی داشته و بسیاری از نیازهای روزمره خود را از شهر تامین نمایند. در پیرامون کلانشهر رشت ۳۷ سکونتگاه روستایی وجود دارد که همگی دارای سکنه بوده و جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند. این سکونتگاه‌ها در دهستان‌های اسلام آباد و سنگر از بخش سنگر و دهستان‌های پسیخان، پیربازار، حومه و مرکزی بخش مرکزی شهرستان رشت قرار دارند (شکل ۲).

شکل ۲. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

۴ یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

از مجموع ۵۱۶ نفر پاسخگو ۸۴/۹ درصد مردان و ۱۵/۱ درصد زنان می‌باشند که در گروه‌های سنی مختلف قرار دارند. از نظر سطح تحصیلات بیشترین تعداد پاسخگویان زیر دیپلم می‌باشند که دلیل آن انتخاب سرپرستان خانواده به عنوان پاسخگوی مطلوب است. اغلب پاسخگویان (۶۱/۶ درصد) به دلیل نزدیکی سکونتگاه‌های مورد مطالعه به شهر در زمینه صنعت و خدمات مشغول به فعالیت هستند (جدول ۳).

جدول ۳. اطلاعات توصیفی پاسخگویان

شاخص	متغیر	فراوانی	درصد	شاخص	متغیر	فراوانی	درصد
جنس	مرد	۴۳۸	۸۴/۹	تحصیلات	زیر دیپلم	۳۶۲	۷۰/۲
	زن	۷۸	۱۵/۱		دیپلم	۱۱۳	۲۱/۹
سن	۲۰-۲۹	۷۳	۱۴/۱		کاردانی	۱۹	۳/۷
	۳۰-۳۹	۱۰۳	۲۰		کارشناسی	۱۶	۳/۱
	۴۰-۴۹	۱۱۶	۲۲/۵		کارشناسی ارشد و بالاتر	۶	۱/۲
	۵۰-۵۹	۱۱۷	۲۲/۷		شغل	کشاورزی	۱۳۵
	۶۰ سال و بیشتر	۱۰۷	۲۰/۷	صنعت و خدمات		۳۱۸	۶۱/۶
				بیکار		۶۳	۱۲/۲

منبع، یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

همانگونه که ذکر شد در پژوهش حاضر جهت تعیین زیست پذیری اقتصادی چهار مولفه: اشتغال و درآمد، هزینه‌های خانوار، ارزش زمین و مسکن و گردشگری مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

اشتغال و درآمد

در این مولفه به منظور بررسی اشتغال گویه‌های برخورداری شغل مناسب (در روستا یا شهر مجاور)، تنوع فرصت‌های شغلی موجود در روستا، امنیت شغلی و رضایت شغلی و جهت بررسی درآمد میزان رضایت از درآمد سرپرست خانواده، میزان رضایت از درآمد کل خانواده، میزان رضایت از پس انداز خانواده، وجود سرمایه‌گذاری سودآور بررسی شده است.

بررسی میدانی نشان می‌دهد شغل‌های موجود در سطح روستاهای مورد مطالعه شامل کشاورزی (۲۳/۸ درصد)، دامداری (۱ درصد)، دامداری و کشاورزی (۰/۸ درصد)، استخر ماهی (۰/۶ درصد)، آزاد (اغلب کارگران روزمزد) (۱۹/۶ درصد)، استاد دانشگاه (۰/۲ درصد)، معلم (۰/۴ درصد)، کارمند (۲/۳ درصد)، بازنشسته (۸/۳ درصد)، حسابدار (۰/۲ درصد)، کارگر (۷/۶ درصد)، مغازه دار (تعویض روغن، رستوران، خرده فروشی، بنگاه و قهوه خانه) (۶/۸ درصد)، جوشکار (۱/۲ درصد)، تراشکار (۰/۶ درصد)، نقاش و گچ کار (۲/۷ درصد)، راننده (۳/۵ درصد)، نانوا (۰/۶ درصد)، بهیار و پرستار (۰/۴ درصد)، آرایشگر (۰/۶ درصد)، قناد (۰/۴ درصد)، نگهبان (۰/۶ درصد)، فروشنده (۰/۶ درصد)، برقکار (۰/۶ درصد)، آتش نشان (۰/۲ درصد)، روانشناس (۰/۲ درصد)، خیاط (۰/۲ درصد)، نجار (مبل ساز، طراح و چوب بر) (۱/۹ درصد)، لوله کش (۰/۲ درصد) و بیکار (شامل خانه‌دار و بیکار) (۱۲/۲ درصد) می‌باشد که به دلیل نزدیکی به شهر نسبت به سایر مناطق روستایی دارای تنوع بیشتری است. جهت جمع‌آوری اطلاعات در این زمینه شغل سرپرستان خانوار پرسیده شده و سپس در گروه‌های مشابه قرار و شمرده شده و در نهایت درصد فراوانی آن محاسبه شده است. حال می‌توان وضعیت شغلی افراد را با قرار دادن در گروه‌های عمده فعالیت مانند کشاورزی، صنعت و خدمات مشخص نمود. فعالیت عمده ۲۶/۲ درصد افراد کشاورزی و ۶۱/۶ درصد صنعت و خدمات بوده و همچنین ۱۲/۲ از سرپرستان خانوار بیکار بوده‌اند. اغلب افراد ساکن در این مناطق از سطح پایین درآمد و پس انداز ناکافی خود ناراضی و نگرانند.

بر طبق نظرسنجی به عمل آمده در سطح روستاهای مورد مطالعه امنیت شغلی با میانگین ۲/۹۱ بیشترین تاثیر و میزان رضایت از پس انداز خانواده با میانگین ۲/۱۱ کمترین تاثیر را در زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه این مولفه داشته‌اند (جدول ۴).

جدول ۴. فراوانی نظرات پاسخگویان در ارتباط با اشتغال و درآمد

مؤلفه	گویه	فراوانی گویه	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	انحراف معیار
اشتغال و درآمد	برخورداری شغل مناسب (در روستا یا شهر مجاور)	تعداد	۳۹	۷۷	۱۸۸	۱۴۹	۶۳	۲/۷۷	۱/۰۸
		درصد	۷/۶	۱۴/۹	۳۶/۴	۲۸/۹	۱۲/۲		
اشتغال و درآمد	تنوع فرصت‌های شغلی موجود در روستا	تعداد	۲۴	۴۵	۱۳۴	۱۹۹	۱۱۴	۲/۳۵	۱/۰۶
		درصد	۴/۶	۸/۷	۲۶	۳۸/۶	۲۲/۱		
اشتغال و درآمد	امنیت شغلی	تعداد	۴۳	۹۶	۲۱۲	۱۰۲	۶۳	۲/۹۱	۱/۱۰
		درصد	۸/۳	۱۸/۶	۴۱/۱	۱۹/۸	۱۲/۲		
اشتغال و درآمد	رضایت شغلی	تعداد	۴۵	۸۴	۲۰۲	۱۱۱	۷۴	۲/۸۳	۱/۱۳
		درصد	۸/۷	۱۶/۳	۳۹/۱	۲۱/۵	۱۴/۴		
اشتغال و درآمد	میزان رضایت از درآمد سرپرست خانواده	تعداد	۲۳	۶۵	۱۸۸	۱۵۰	۹۰	۲/۵۸	۱/۰۶
		درصد	۴/۵	۱۲/۶	۳۶/۴	۲۹/۱	۱۷/۴		
اشتغال و درآمد	میزان رضایت از درآمد	تعداد	۲۳	۷۱	۱۸۰	۱۴۹	۹۳	۲/۵۸	۱/۰۷

انحراف معیار	میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	فراوانی گویه	گویه	مولفه
		۱۷/۹	۲۸/۹	۳۴/۹	۱۳/۸	۴/۵	درصد	کل خانواده	
۱/۰۱	۲/۱۱	۱۷۸	۱۵۴	۱۴۰	۳۷	۷	تعداد	میزان رضایت از پس انداز خانواده	
		۳۴/۵	۲۹/۸	۲۷/۱	۷/۲	۱/۴	درصد		
۱/۲۳	۲/۳۸	۱۶۱	۱۲۲	۱۵۴	۳۶	۴۳	تعداد	وجود سرمایه گذاری سودآور	
		۳۱/۲	۲۳/۶	۲۹/۸	۷/۱	۸/۳	درصد		

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

هزینه‌های خانوار

هزینه‌های خانوار یکی از مولفه‌های بعد اقتصادی است و می‌تواند شامل بهایی باشد که یک خانوار برای تحصیل فرزندان، مسکن، خوراک، پوشاک، دریافت خدمات و ... می‌پردازد. این گونه هزینه‌ها در شهرها بیشتر از روستاهاست ولی از آنجایی که میزان درآمد در روستاها پایین تر است اغلب خانوارهای روستایی در پرداخت هزینه‌های خانوار خود کم توان هستند. در مولفه هزینه‌های خانوار سه گویه میزان رضایت از هزینه‌های خانوار، میزان رضایت از هزینه‌های مسکن، میزان رضایت از هزینه‌های حمل و نقل مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نواحی روستایی مورد مطالعه غالب هزینه‌ها به هزینه خوراک و پوشاک، هزینه مسکن شامل بهسازی و نوسازی، هزینه رفت و آمد به نواحی شهری (اغلب شهر رشت) محدود می‌گردد. بنا به بررسی‌های میدانی ساکنان تمامی نواحی روستایی مورد مطالعه از بالا بودن هزینه‌ها نسبت به درآمد پایین خود شکایت داشتند. از آنجایی که ابنیه مرمتی و قابل نگهداری در این روستاها زیاد است و آن‌ها به بودجه‌ای جهت تعمیر و ترمیم نیاز دارند که البته در دسترسشان نمی‌باشد. حمل و نقل در این نواحی به علت عدم وجود سیستم حمل و نقل عمومی نسبتاً بالاست و با میزان درآمد ساکنان همخوانی ندارد. درآمد ساکنان از ۴۵ هزار تومان (خانوار یک نفره که مدعی بود تنها با یارانه زندگی می‌گذراند) تا افرادی است که به دلیل بالابودن درآمد از بیان آن امتناع می‌نمایند. این افراد اغلب علاوه بر شغل خود به خرید و فروش زمین در روستای خود و یا روستاهای دیگر مشغولند. درآمد میانگین یک خانوار روستایی در محدوده مورد مطالعه ۷۰۰ هزار تومان برآورد شده است. بر طبق نظرسنجی به عمل آمده در سطح روستاهای مورد مطالعه میزان رضایت از هزینه‌های خانوار با میانگین ۲/۶۲، میزان رضایت از هزینه‌های مسکن با میانگین ۲/۶۹، میزان رضایت از هزینه‌های حمل و نقل با میانگین ۲/۶۶ تاثیری متوسط به زیست پذیری روستاهای مورد مطالعه داشته است (جدول ۵).

جدول ۵. فراوانی نظرات پاسخگویان در ارتباط با هزینه‌های خانوار

انحراف معیار	میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	فراوانی گویه	گویه	مولفه
۰/۹۱	۲/۶۲	۵۲	۱۸۳	۲۰۳	۶۷	۱۱	تعداد	میزان رضایت از	هزینه‌های خانوار
		۱۰/۱	۳۵/۵	۳۹/۳	۱۳	۲/۱	درصد	هزینه‌های خانوار	
۰/۹۴	۲/۶۹	۵۴	۱۵۹	۲۱۰	۸۱	۱۲	تعداد	میزان رضایت از	
		۱۰/۵	۳۰/۸	۴۰/۷	۱۵/۷	۲/۳	درصد	هزینه‌های مسکن	
۱/۰۴	۲/۶۶	۷۹	۱۳۸	۱۹۸	۸۲	۱۹	تعداد	میزان رضایت از	
		۱۵/۳	۲۶/۷	۳۸/۴	۱۵/۹	۳/۷	درصد	هزینه‌های حمل و نقل	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

ارزش زمین و مسکن

در گذشته‌ای نه چندان دور زمین و مسکن در نواحی روستایی ارزش چندانی نداشت اما با گذشت زمان به دلیل اقلیم خاص گیلان، طبیعت زیبا و افزایش تمایل به ساخت خانه دوم در بین شهرنشینان، کاهش اراضی قابل ساخت و ساز، رشد قیمت زمین و مسکن در نواحی شهری، قیمت زمین افزایش یافت به همین علت بررسی این مولفه در بعد اقتصادی آورده شده است. ارزش زمین در روستا، رشد بهای زمین و رشد بهای مسکن سه گویه مورد بررسی در مولفه ارزش زمین و مسکن است.

اطلاعات بدست آمده از دهیاران روستا نشان می‌دهد، ارزش زمین در روستاهای طالم سه شنبه، خشت مسجد، پيله داربن و کماکل، توجی پای بست، بیجاربنه، شالکوه، کیژده، ویشکا ماتیر و ویشکا ورزل افزایش زیادی داشته است. روستاییان دلیل این افزایش قیمت را حضور دلانان (که اغلب بومی روستا هستند)، تشویق افراد به فروش زمین و تغییر کاربری و نشان دادن مسیر آن می‌دانند. برخی دیگر نیز معتقدند با بالا رفتن سطح آگاهی و سواد در روستاها، روستاییان زمین خود را به قیمت واقعی آن می‌فروشند و این همان دلیل پنهان افزایش ارزش زمین است. از طرفی بهای زمین و مسکن نیز در روستاهای طالم سه شنبه، دره پشت، ورازگاه، خشت مسجد، طرازکوه، پيله داربن و کماکل، توجی پای بست، بیجاربنه، لچه گوراب، شالکوه، شکاراسطخ، کیژده، بیجارپس، کرچوندان، گوراب ورزل، ویشکا ماتیر و ویشکا ورزل رشد داشته است و این رشد با بررسی روند قیمت زمین و مسکن در سال‌های اخیر مشخص شده است. در روستای آلمان بهای زمین رشد نموده ولی در سال‌های اخیر بهای مسکن ثابت است. لازم به ذکر است در اغلب روستاها می‌توان قوانین عدم تغییر کاربری و نزدیکی روستاها به شهر رشت را دو دلیل عمده افزایش قیمت زمین طی سال‌های اخیر بیان نمود. پس از تهیه طرح هادی و تاکید بر عدم تغییر کاربری میزان مساحت زمین‌های قابل خرید و فروش به طور قابل ملاحظه‌ای کم شده و این امر سبب افزایش قیمت توسط مالکان زمین با کاربری‌های غیر زراعی (مسکونی و باغی غیرمثمر) شده است. در ادامه ارزش ریالی زمین در روستاهای مورد مطالعه از واحدهای معاملات املاک و یا افراد مطلع پرسش شده است و در هر روستا به طور جداگانه قیمت زمین به هزار تومان بیان شده است. نتایج نشان می‌دهد در گران‌ترین حالت، زمین در روستای خشت مسجد به ارزش متری ۳/۰۰۰/۰۰۰ تومان و ارزان‌ترین زمین در روستای منگوده به ارزش متری ۸/۰۰۰ تومان (زمین زراعی) می‌باشد. بر اساس نتایج حاصل از پرسش‌نامه مشخص است ارزش زمین در روستا با میانگین ۳/۲۴، رشد بهای زمین با میانگین

۳/۴۸ و رشد بهای مسکن با میانگین ۳/۳۸ تاثیر بسزایی در میزان زیست پذیری روستاهای مورد مطالعه داشته است (جدول ۶).

جدول ۶. فراوانی نظرات پاسخگویان در ارتباط با ارزش زمین و مسکن

انحراف معیار	میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	فراوانی گویه	گویه	مولفه
۰/۸۸	۳/۲۴	۳۰	۱۰	۳۳۶	۸۸	۵۲	تعداد	ارزش زمین در روستا	ارزش زمین و مسکن
		۵/۸	۱/۹	۶۵/۱	۱۷/۱	۱۰/۱	درصد		
۱/۰۶	۳/۴۸	۳۰	۴۱	۱۹۰	۱۶۳	۹۲	تعداد	رشد بهای زمین	
		۵/۹	۷/۹	۳۶/۸	۳۱/۶	۱۷/۸	درصد		
۱/۰۹	۳/۳۸	۳۰	۷۱	۱۷۰	۱۶۳	۸۲	تعداد	رشد بهای مسکن	
		۵/۸	۱۳/۸	۳۲/۹	۳۱/۶	۱۵/۹	درصد		

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

گردشگری

یکی از مولفه‌های موثر در بعد اقتصادی گردشگری است. امروزه گردشگری روستایی نقش مهمی در توسعه اجتماعی- اقتصادی روستاها دارد و می‌تواند در استقلال اقتصادی، توانمند کردن و خلق فرصت‌های شغلی جدید نقش مهمی ایفا کند. همچنین توسعه گردشگری می‌تواند نقش مهمی در بهبود تعاملات اجتماعی ساکنان روستا داشته باشد. اغلب گردشگران به آب و هوا، فرهنگ و طبیعت مقصد خود علاقمند هستند و البته روستاهای استان گیلان تمامی این جاذبه‌ها را دارند ولی این امر جهت جذب گردشگر کافی نیست. گردشگران برای انتخاب مقصد گردشگری نیاز به شناخت مقصد دارند ولی اغلب روستاهای گیلان علی‌رغم داشتن پتانسیل کافی شناخته شده نیستند و خدمات و امکانات کافی ندارند. بدین ترتیب اگر فردی به طور تصادفی از روستاها عبور کند مکانی برای اسکان نمی‌یابد. علی‌رغم دارا بودن تمامی جاذبه‌های طبیعی به دلیل کمبود امکانات و خدمات رفاهی مناسب گردشگران جهت اقامت در روستاهای مورد مطالعه مولفه گردشگری نتوانسته تاثیر مثبتی در اقتصاد روستایی داشته باشد. بنا به اظهارات مدیران روستایی تنها در سه روستای خشت مسجد، توچی پای بست و کیسارورزل تعدادی گردشگر وارد می‌شود که گاهی تنها از روستا خرید می‌نمایند. در روستاهای پسیخان، طرازکوه، آلمان، گرم در طول سال تعدادی گردشگر دیده می‌شود که البته برای روستاییان درآمدی ایجاد نمی‌کند به عبارتی این افراد (گردشگران) نه در روستا ساکن شده و نه خرید می‌نمایند بنابراین از نظر اقتصادی نمی‌توانند تاثیر مثبتی داشته باشند. در میان روستاهای مورد مطالعه روستای گرم دارای یک استخر طبیعی زیبا و بکر است که پتانسیل بالایی برای جذب گردشگر محسوب می‌شود ولی با این وجود ساکنان این روستا با مشکلات مالی بسیاری مواجه هستند و نتوانسته‌اند از این موهبت الهی در راستای درآمدزایی بهره ببرند. در سایر روستاهای مورد مطالعه عارضه طبیعی خاص که بتواند توجه گردشگران را جلب نماید وجود ندارد و معدود افرادی که از این روستاها دیدن نموده‌اند تنها علاقمندان طبیعت‌اند. بنا بر نظر پاسخگویان شمار سالیانه گردشگران با میانگین ۲/۲۷ و درآمدزایی ناشی از حضور گردشگران با میانگین ۱/۸۸ تاثیر چندانی بر زیست پذیری روستاهای مورد مطالعه نداشته است (جدول ۷).

جدول ۷. فراوانی نظرات پاسخگویان در ارتباط با گردشگری

انحراف معیار	میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	فراوانی گویه	گویه	مولفه
۱/۱۲	۲/۲۷	۱۶۳	۱۵۰	۱۱۳	۸۰	۱۰	تعداد	شمار سالیانه گردشگران	گردشگری
		۳۱/۶	۲۹/۱	۲۱/۹	۱۵/۵	۱/۹	درصد		
۱/۱۱	۱/۸۸	۲۶۲	۱۲۴	۸۰	۳۰	۲۰	تعداد	درآمدزایی ناشی از حضور گردشگران	
		۵۰/۸	۲۴	۱۵/۵	۵/۸	۳/۹	درصد		

یافته‌های تحلیلی

پس از جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز، مولفه‌ها و گویه‌های مورد بررسی به شاخص تبدیل شده و در گام‌های بعدی پژوهش از شاخص‌های هم‌ارزش استفاده می‌شود. مراحل شاخص‌سازی عبارتند از: رند کردن گویه‌ها، تبدیل گویه‌های منفی به گویه‌های مثبت، رفع اختلاف مقیاس نمودن، وزن دادن به شاخص‌ها (جدول ۸)، اعمال وزن در شاخص‌های رفع اختلاف مقیاس شده و در نهایت محاسبه میانگین و انحراف معیار شاخص‌ها. در ادامه نمره کسب شده توسط هر شاخص نمره زیست‌پذیری نامیده و معیاری جهت مقایسه در نظر گرفته شده است (جدول ۹).

جدول ۸. وزن مولفه‌ها بر اساس روش نظر داوران

مولفه	اشتغال و درآمد	هزینه‌های خانوار	ارزش زمین و گردشگری
وزن	۰/۹۰	۰/۳۰	۰/۳۰

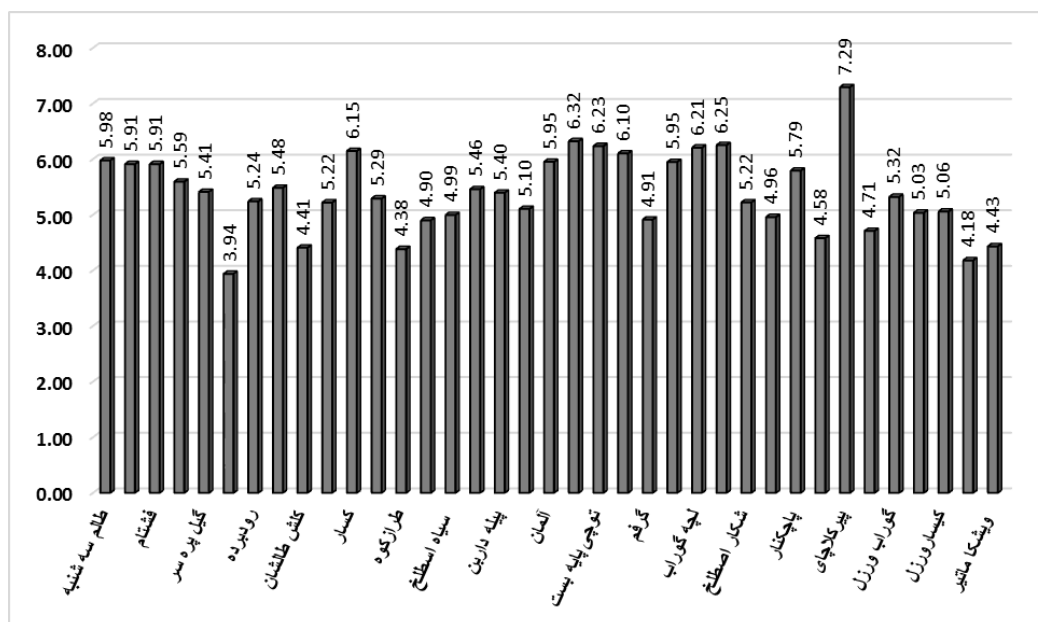
جدول ۹. وضعیت شاخص‌های زیست‌پذیری در بعد اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه

شاخص روستا	درآمد اشتغال و خانوار	هزینه‌های مسکن	ارزش زمین و گردشگری	میانگین	شاخص روستا	درآمد اشتغال و خانوار	هزینه‌های مسکن	ارزش زمین و گردشگری	میانگین
طالم سه شنبه	۱۱/۹۲	۲/۷۹	۸/۰۵	۱/۱۴	۵/۹۸	۱/۱۴	۸/۰۵	۱/۱۴	۵/۹۸
دره پشت	۱۰/۵۱	۳/۱۵	۸/۷۷	۱/۲۱	۵/۹۱	۱/۲۱	۸/۷۷	۱/۲۱	۵/۹۱
فشتام	۹/۵۹	۲/۵۸	۱۰/۲۰	۱/۲۷	۵/۹۱	۱/۲۷	۱۰/۲۰	۱/۲۷	۵/۹۱
کشل ورزل	۹/۲۳	۲/۳۹	۹/۴۸	۱/۲۷	۵/۵۹	۱/۲۷	۹/۴۸	۱/۲۷	۵/۵۹
گیل پرده سر	۸/۹۲	۲/۳۲	۹/۱۲	۱/۲۷	۵/۴۱	۱/۲۷	۹/۱۲	۱/۲۷	۵/۴۱
ورازگاه	۴/۷۹	۱/۳۸	۸/۴۱	۱/۱۷	۳/۹۴	۱/۱۷	۸/۴۱	۱/۱۷	۳/۹۴
رودبرده	۷/۸۸	۲/۷۵	۹/۱۲	۱/۲۱	۵/۲۴	۱/۲۱	۹/۱۲	۱/۲۱	۵/۲۴
پسیخان	۸/۴۵	۲/۸۹	۹/۴۸	۱/۱۱	۵/۴۸	۱/۱۱	۹/۴۸	۱/۱۱	۵/۴۸
کلش طالشان	۵/۱۶	۲/۰۳	۹/۳۰	۱/۱۴	۴/۴۱	۱/۱۴	۹/۳۰	۱/۱۴	۴/۴۱
خشت مسجد	۹/۱۵	۲/۰۶	۸/۵۹	۱/۰۷	۵/۲۲	۱/۰۷	۸/۵۹	۱/۰۷	۵/۲۲
کسار	۹/۹۷	۴/۱۷	۹/۳۰	۱/۱۴	۶/۱۵	۱/۱۴	۹/۳۰	۱/۱۴	۶/۱۵
پسویشه	۸/۹۳	۱/۹۷	۹/۱۲	۱/۱۴	۵/۲۹	۱/۱۴	۹/۱۲	۱/۱۴	۵/۲۹
طرازکوه	۶/۰۴	۱/۵۸	۸/۷۷	۱/۱۴	۴/۳۸	۱/۱۴	۸/۷۷	۱/۱۴	۴/۳۸
تازه آباد	۷/۷۰	۱/۵۷	۹/۱۲	۱/۲۱	۴/۹۰	۱/۲۱	۹/۱۲	۱/۲۱	۴/۹۰
سیاه اسطخ	۸/۰۱	۱/۶۳	۹/۱۲	۱/۲۱	۴/۹۹	۱/۲۱	۹/۱۲	۱/۲۱	۴/۹۹
کماکل	۹/۰۷	۲/۱۱	۹/۴۸	۱/۱۷	۵/۴۶	۱/۱۷	۹/۴۸	۱/۱۷	۵/۴۶
پپله داربن	۹/۲۳	۳/۱۳	۸/۰۵	۱/۱۷	۵/۴۰	۱/۱۷	۸/۰۵	۱/۱۷	۵/۴۰

شاخص	درآمد	اشتغال و خانوار	هزینه های مسکن	ارزش زمین و مسکن	گردشگری	میانگین	شاخص روستا	درآمد	اشتغال و خانوار	هزینه های مسکن	ارزش زمین و مسکن	گردشگری	میانگین
منگوده	۷/۷۷	۱/۹۶	۹/۴۸	۱/۲۱	۵/۱۰	۱/۲۱	ویشکا ماتیر	۵/۱۰	۱/۲۱	۹/۴۸	۱/۲۱	۵/۱۰	
آلمان	۱۰/۵۴	۳/۱۵	۸/۹۴	۱/۱۷	۵/۹۵	۱/۱۷	میانگین	۵/۹۵	۱/۱۷	۸/۹۴	۱/۱۷	۵/۹۵	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

با مشخص نمودن نمرات زیست پذیری، دیده می‌شود در شاخص اشتغال و درآمد روستای پیرکلاچای بالاترین نمره (۱۴/۲۸) و روستای ورازگاه پایین‌ترین نمره (۴/۷۹)، شاخص هزینه‌های خانوار روستای بالاکویخ بالاترین نمره (۵/۹۲) و روستای ورازگاه پایین‌ترین نمره (۱/۳۸)، شاخص ارزش زمین و مسکن روستای فشتام بالاترین نمره (۱۰/۲۰) و روستای طالم سه شنبه پایین‌ترین نمره (۸/۰۵) و شاخص گردشگری در تمامی روستاها پایین بوده و در روستای کیسارورزل پایین‌ترین عدد (۱/۰۱) را به خود اختصاص داده است. با جمع بندی اطلاعات بدست آمده مشخص است شاخص ارزش زمین و مسکن با نمره ۹/۰۰ بالاترین نمره و شاخص گردشگری با نمره ۱/۲ پایین‌ترین نمره را به خود اختصاص داده است. این نمرات نشانگر این واقعیت است که ارزش زمین و مسکن بیشترین تاثیر و شاخص گردشگری کمترین تاثیر را بر زیست پذیری اقتصادی در سطح روستاهای مورد مطالعه داشته است. جهت افزایش زیست پذیری در روستاهای مورد مطالعه کافی است راهکاری در زمینه رونق گردشگری یافت شود تا بدین وسیله سطح زیست پذیری اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه افزایش یابد. همچنین با توجه به نمرات زیست پذیری روستاهای مورد مطالعه در می‌یابیم روستای پیرکلاچای با نمره ۷/۲۹ بیشترین و روستای ورازگاه با نمره ۳/۹۴ کمترین نمره زیست پذیری را به خود اختصاص داده‌اند (شکل ۳).

شکل ۳. وضعیت مولفه‌های زیست پذیری در بعد اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه

جهت سنجش این فرضیه که بعد اقتصادی بر زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر رشت تاثیرگذار است، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. این تحلیل به دنبال سنجش تاثیر و میزان اثرگذاری است و در آن برای سنجش معناداری از آماره T استفاده می‌شود (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای برای بعد اقتصادی

میانگین	آماره T	درجه آزادی	معناداری دو دامنه‌ای	تفاوت میانگین	سطح اطمینان (۹۵ درصد)	
					حد بالا	حد پایین
۵/۳۸	-۲۶/۶۱	۳۶	۰/۰۰۰	-۳/۱۱	-۳/۳۵	-۲/۸۸

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

نتایج آماره T نشان می‌دهد سطح معناداری کمتر از خطا است ($P < 0.05$) بنابراین آزمون معنادار بوده و نتایج آن قابل تعمیم به کل جامعه است. حال برای یافتن تاثیر متغیر مستقل (بعد اقتصادی) بر متغیر وابسته (زیست‌پذیری) از رگرسیون دو متغیره (شیوه همزمان) استفاده شده است. جداول زیر نتیجه این آزمون را نشان می‌دهد (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. ضریب همبستگی پیرسون - مدل رگرسیون دو متغیره بعد اقتصادی

شیوه	بعد	میانگین	انحراف معیار	تعداد	ضریب همبستگی پیرسون		معناداری دامنه‌ای
					زیست‌پذیری	اقتصادی	
Enter	زیست‌پذیری	۷/۰۷	۰/۵۵	۳۷	۱/۰۰۰	۰/۶۰۷	۰/۰۰۰
	اقتصادی	۵/۳۸	۰/۷۱	۳۷	۰/۶۰۷	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

بنابراین شاخص‌های مورد بررسی از نظر معناداری در سطح مناسبی قرار دارند. میزان آماره ضریب تعیین (وارianس تبیین شده مجموعه متغیرها) برابر $۰/۳۶۸$ است یعنی $۳۶/۸$ درصد از تغییرات زیست‌پذیری به وسیله بعد اقتصادی تبیین می‌شود و این نشانگر تاثیرگذاری این بعد است و آماره F برابر $۲۰/۴۲۱$ بدست آمده که تا هزارم معنی دار می‌باشد و نمایانگر وابستگی موثر ولی اندک زیست‌پذیری به این بعد می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت شاخص‌های مورد بررسی در بعد اقتصادی بر زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلان شهر رشت اثرگذار است ولی میزان این تاثیر در سطح پایینی قرار دارد.

۵) نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر جهت بررسی و تحلیل زیست‌پذیری اقتصادی، بعد اقتصادی که یکی از ۵ بعد زیست‌پذیری است مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در این بعد ۴ مولفه و ۱۶ گویه شناسایی شده که مولفه‌های مورد بررسی شامل اشتغال و درآمد، هزینه‌های خانوار، ارزش زمین و مسکن و گردشگری است. مولفه اشتغال و درآمد دارای ۸ گویه برخوردارگی شغل مناسب (در روستا یا شهر مجاور)، تنوع فرصت‌های شغلی موجود در روستا، امنیت شغلی و رضایت شغلی و جهت بررسی درآمد میزان رضایت از

درآمد سرپرست خانواده، میزان رضایت از درآمد کل خانواده، میزان رضایت از پس‌انداز خانواده و وجود سرمایه‌گذاری سودآور، مولفه هزینه‌های خانوار دارای سه گویه میزان رضایت از هزینه‌های خانوار، میزان رضایت از هزینه‌های مسکن و میزان رضایت از هزینه‌های حمل و نقل، مولفه ارزش زمین و مسکن ۳ گویه شامل ارزش زمین در روستا، رشد بهای زمین و رشد بهای مسکن، مولفه گردشگری دو گویه شمار سالیانه گردشگران و درآمدزایی ناشی از حضور گردشگران می‌باشد. پس از شناسایی مولفه‌ها و گویه‌های موثر و پس از طی مراحل شاخص‌سازی نمرات زیست‌پذیری اقتصادی هر یک از روستاهای مورد مطالعه بدست آورده شده و مشخص است شاخص ارزش زمین و مسکن با نمره ۹/۰۰ بالاترین نمره و شاخص گردشگری با نمره ۱/۲ پایین‌ترین نمره را به خود اختصاص داده است. این نمرات نشانگر این واقعیت است که ارزش زمین و مسکن بیشترین تاثیر و شاخص گردشگری کمترین تاثیر را بر زیست‌پذیری اقتصادی در سطح روستاهای مورد مطالعه داشته است. جهت افزایش زیست‌پذیری در روستاهای مورد مطالعه کافی است راهکاری در زمینه رونق گردشگری یافت شود تا بدین وسیله سطح زیست‌پذیری اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه افزایش یابد. همچنین با توجه به نمرات زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه درمی‌یابیم روستای پیرکلاچای با نمره ۷/۲۹ بیشترین و روستای ورازگاه با نمره ۳/۹۴ کمترین نمره زیست‌پذیری را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین به کمک آزمون T تک نمونه مشخص شد می‌توان نتایج بدست آمده از شاخص‌ها را به کل جامعه تعمیم داد و سپس با کمک تحلیل رگرسیون اثر گذاری بعد اقتصادی بر زیست‌پذیری نشان داده شد.

با توجه به نتایج بدست آمده در پژوهش و مقایسه آن با نتایج بدست آمده در یافته‌های محققان داخلی و خارجی می‌توان اظهار نمود پژوهش حاضر در راستای تحقیقات محققانی مانند خراسانی و همکاران (ارزیابی زیست‌پذیری)، عیسی‌لو و همکاران (تحلیل شاخص‌های اقتصادی زیست‌پذیری)، جمعه‌پور و طهماسبی (تبیین زیست‌پذیری)، ساسان‌پور و همکاران (شناسایی شاخص‌های زیست‌پذیری)، خراسانی، رشیدی و همکاران و هنرور صدیقیان (سنجش زیست‌پذیری) می‌باشد. البته بررسی تحقیقات موجود در زمینه زیست‌پذیری راهنمایی مناسب جهت شناسایی مولفه‌های اولیه پژوهش حاضر بوده است. در نهایت با توجه به بررسی‌های انجام شده در پژوهش می‌توان به راهکارهایی در مسیر ارتقاء زیست‌پذیری اقتصادی پرداخت. از آنجایی که سنجش زیست‌پذیری می‌تواند منجر به تصمیمات درست در زمینه سیاست‌گذاری و سرمایه‌گذاری روستایی و مصرف‌پایدار منابع شود می‌بایست به شناخت عمیق مفاهیم، اصول و شاخص‌های زیست‌پذیری و تاثیر آن‌ها بر زیست‌پذیری پرداخت تا با برانگیختن مشارکت ساکنین روستا و برنامه‌ریزی صحیح به شناخت توانمندی‌های هر منطقه به طور مجزا، درک دقیق محیط، برنامه‌ریزی منطقه‌ای و بالا بردن کیفیت سطوح مدیریتی پرداخت. با توجه به نتایج پژوهش حاضر راهکارهای پیشنهادی در محدوده مورد مطالعه عبارتند از:

- ارائه برنامه‌هایی جهت سرمایه‌گذاری در روستا: بسیاری از روستاییان تمایل به سرمایه‌گذاری اندک پس‌انداز خود در روستا دارند ولی از آنجایی که مدیران روستایی در این زمینه برنامه‌ای ندارند نتوانسته‌اند اقدامی نمایند. در روستاهای مورد مطالعه به دلیل نزدیکی به محدوده کلانشهر رشت پتانسیل بالایی جذب سرمایه و در نتیجه آن ایجاد اشتغال و جذب نیروی کار از روستا وجود دارد تنها مدیران روستایی باید بتوانند در این زمینه برنامه‌ریزی مناسبی داشته باشند.

- ایجاد اشتغال در روستا و الزام مدیریت روستا برای پیگیری آن: ایجاد اشتغال در روستا سبب بالا رفتن انگیزه ماندن جمعیت در روستاهاست. در بسیاری از روستاهای مورد مطالعه صنایع کارگاهی و کارخانه‌ای موجود است اما از نیروی کار غیر بومی استفاده شده است. در حال حاضر بسیاری از ساکنان روستا در شهرها و روستاهای اطراف مشغول به فعالیت هستند و مدیران روستایی می‌توانند در زمان دریافت مجوزهای لازم تمهیداتی بیاندیشند تا بخشی از ساکنان روستا در خود روستا مشغول به کار شوند. در این صورت بخشی از نارضایتی آن‌ها که ناشی از شغل و درآمد کم می‌شود.

- برنامه‌ریزی برای جذب گردشگر: روستاییان به ویژه جوانان تحصیلکرده روستا می‌توانند فعالیت‌هایی در روستا جهت جذب گردشگر ایجاد و سپس با تبلیغات لازم سبب رونق روستای خود شوند.

۶ منابع

- جمعه‌پور، محمود؛ طهماسبی تهرانی، شهرزاد، (۱۳۹۲)، تبیین میزان زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در روستاهای پیرامون شهری (مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان شهریار)، فصلنامه برنامه‌ریزی کالبدی-فضایی، سال اول، شماره سوم، تابستان ۹۲، شماره استاندارد بین‌المللی ۴۱۱۸-۴۳۲۲، ۶۰-۴۹.
- حیدری بیگوند، فریبا، (۱۳۸۷)، حمل و نقل زیست‌پذیر، فصلنامه روند اقتصادی، شماره ۴۳، ۶۰-۵۸.
- خراسانی، محمد امین؛ رضوانی، محمد رضا؛ مطیعی لنگرودی، سید حسن؛ رفیعیان، مجتبی، ۱۳۹۱، **سنجش و ارزیابی زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری (مطالعه موردی: شهرستان ورامین)**، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال سوم، شماره چهارم، ۱۰۴-۷۹.
- خراسانی، محمد امین، (۱۳۹۳)، **سنجش زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری از دیدگاه زنان روستایی (مطالعه موردی: شهرستان ورامین)**، اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی، مشهد، مهر ۱۳۹۳، ۱۲-۱.
- رشیدی، اصغر؛ حصار، ابراهیم؛ موحد، علی؛ تولایی، سیمین؛ موسوی، میرنجف، (۱۳۹۵)، **تحلیل فضایی منطقه کلانشهری تبریز با رویکرد زیست‌پذیری**، فصلنامه علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره ۵۴، ۱۵۵-۱۷۶.
- ساسان‌پور، فرزانه؛ تولایی، سیمین؛ جعفری اسدآبادی، حمزه، (۱۳۹۳)، **قابلیت زیست‌پذیری شهرها در راستای توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: کلانشهر تهران)**، جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی و بین‌المللی جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال دوازدهم، شماره ۴۲، پاییز ۱۳۹۳، ۱۵۷-۱۲۹.
- عیسی‌لو، علی اصغر؛ بیات، مصطفی؛ بهرامی، عبدالعلی، (۱۳۹۲)، **انگاره زیست‌پذیری رهیافتی نوین جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی (مطالعه موردی: شهرستان قم، بخش کهک)**، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۶، تابستان ۱۳۹۳، ۱۲۰-۱۰۷.
- هنرور صدیقیان، نازنین، (۱۳۹۵)، **بررسی چالش‌های توسعه زیست‌پذیری شهری در منطقه یک مشهد**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمد اجزا شکوهی، مشاور محمد رحیم رهنما، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- Australian Government, 2012, **State of Australian Cities 2012**, Chapter 5 Liveability, Department of Infrastructure and Regional Development, pp. 203-277.
- B.Hankins, Katherine & M. Powers, Emily, 2009, **The Disappearance of the State from "Livable" Urban Spaces**, Journal compilation, Editorial Board of Antipode, doi: 10.1111/j.1467-8330.2009.00699.x, Vol. 41, No. 5, pp. 845-866.
- Bragado, Nancy & Corbett, Judy & Sprowls, Sharon, 2001, **Building Livable Communities, A Policymaker's Guide to Infill Development**, prepared by The Center for Livable Communities and A Local Government Commission Initiative.
- Cao, Xinyu (Jason), 2016, **How does neighborhood design affect life satisfaction? Evidence from Twin Cities**, Travel Behaviour and Society journal, No. 5, pp. 68-76.
- Dunstan, Katie, 2007, **Creating an Indicator of Liveability: The Neighbourhood**

- Liveability Assessment Survey (NLAS)**, Paper prepared for European Urban Research Association (EURA) conference, 12-14 September, Glasgow, Scotland, pp. 1-18.
- Fabish ,Lisa, 2010, **Measuring the Performance of Livability Programs**, A Thesis Quality Research Project Submitted in Partial Fulfillment Of the Requirements for the Masters of Science in Transportation Management.
  - Faiz, Asif, Faiz, Aysha, Wang, Wei, Bennett, Christopher, 2012, **Sustainable rural roads for livelihoods and livability**, Journal Procedia-Social and Behavioral Sciences, No. 53, pp. 1-8.
  - Gough, Meghan Z. , 2015, **Reconciling Livability and Sustainability: Conceptual and Practical Implications for Planning**, Journal of Planning Education and Research, Vol. 35, no.2, pp. 145– 160.
  - Hasan, Lubna, 2007, **Cities and Quality of Life-Should We Monitor Pakistani Cities?**, Pakistan Institute of Development Economics, MPRA, Munich Personal RePEc Archive, pp.1-18.
  - Khee Giap, Tan & Wing Thye, Woo & Aw, Grace, 2014, **A new approach to measuring the liveability of cities: the Global Liveable Cities Index**, World Review of Science, Technology and Sust. Development, Vol. 11, No. 2, pp.176-196.
  - Kochera, Andrew, Straight, Audery, & Guterbock, Thomas, 2005, **Beyond 50.05: A report to the nation on livable communities**: Creating environmental for successful aging.
  - Lennard, Hiram Lewis , 1997, **Principles for the Livable City**, International Making Cities Livable Conferences, by Gondolier Press, pp.15-17.
  - Maghsoodi Tilaki, MohammadJavad & Abdullah, Aldrin & Bahauddin, Azizi & Hedayati Marzbali, Massoomah, 2014, **The Necessity of Increasing Livability for George Town World Heritage Site: An Analytical Review**, Published by Canadian Center of Science and Education, Modern Applied Science; Vol. 8, No. 1, 123-133.
  - McCormick, Mike & Gunby, Virginia & Houle, Dennie & Miles, Glenn & Fimia, Maggie & Richendrfer, Skye & Nourse-Madson, Sandra & Chaffee, Rebecca & Pittman, Leonard & Ziegler, Brian & Green, Tom & McCormick, Dave & Rose, Chris & Nye, Rosemary & Schaftlein, Shari , 2017, **Livable Communities Policy**, The Washington State Department of Transportation (WSDOT), pp.1-7.
  - Mercer company, 2017, **mercer's quality of living ranking 2017**, 14 March 2017 ,United Kingdom, London.
  - Oldenburg, Ray, 2005, **The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community**, well-written, informative and often entertaining, Newark Star ledger, A New York Times book review.
  - Perogordo Madrid, Daniel, 2007, **The Silesia Megapolis, Study of the plans**, Vision and Possibilities, European Spatial Planning.
  - Radcliff, Benjamin , 2001, **Politics, markets and life satisfaction: The Political economy of human happiness**. American Political Science Review, vol.95,no.4, 939-955.
  - Randhawa, Aman & Kumar, Dr. Ashwani, 2017, **Exploring Livability as a dimension of Smart City Mission (India)**, International Research Journal of Engineering and Technology (IRJET), Volume: 04 ,Issue: 11, pp.277-285.
  - Rue, Harrison & McNally, Lisa & Rooney, Kathleen & Santalucia, Pepper & Raulerson, Mary & Lim-Yap, Jane & Mann, Joel & Burden, Dan, 2011, **Livability in Transportation Guidebook**, Planning Approaches that Promote Livability, Department of Transportation, Federal Highway Administration and Federal Transit Administration, Washington, DC: FHWA.
  - -Scheidl, Michael & So, Kai & Edwards, Ryan , 2015, **Village of Galahad Viability Review**, Viability Plan, Alberta Municipal Affairs, Government of Alberta, Printed in Canada, Print Version ISBN No.: 978-1-4601-2339-3.
  - Song, yang , 2011, **A livable city study in china: using structural Equation models**, thesis submitted in statistics, department of statistics Uppsala university.
  - Southworth, Michael, 2011, **Measuring the livable city**. Built Environment, vol.29,no.4, pp 343-354.
  - -Timmer, Vanessa and Seymoar, Dr. Nola-Kate, 2005, **THE WORLD URBAN FORUM 2006**, Vancouver Working Group Discussion Paper, International Centre for Sustainable Cities.
  - U Pandey, Rama & K Garg, Yogesh & Bharat, Alka, 2013, **Understanding Qualitative**

- Conceptions of Livability: Indian Perspective**, international Journal of Research in Engineering and Technology, eISSN:2319-1163, pISSN:2321-7308, pp.374-380.
- Van Kamp, Irene & Leidelmeijer, Kees & Marsmana, Gooitske & de Hollander, Augustinus, 2003, **Urban environmental quality and human well-being Towards a conceptual framework and demarcation of concepts**; a literature study, Landscape and Urban Planning, No.65, pp. 5-18.
  - Vergunst, Petra, 2003, **Livability and ecological land use the challenge of localization**, PHD thesis in department of rural development studies, Swedish university of agriculture.
  - Victorian competition and efficiency commission, 2008, **A state of Liveability: An inquiry into enhancing victoria's Liveability**, final report, Public Transport Users Association Inc, pp.1-45.
  - Wang, Xiaozhan, 2010, **The research on the evaluation index system of livable of rural areas in China** - by the case of rural areas in Henan Province, Agriculture and Agricultural Science Procedia, No 1, pp 456 – 461.
  - Wheeler, Stephen, 2001, **Livable communities: creating safe and livable Neighborhoods**, town and region in california, University of California at Berkeley, Institute of Urban and Regional Development.